

1623. kada je don Grgur Mičić vjenčao Blasula Čubanovića Šimina i Katarinu Štulić pok. Šime. Zna se da je od 1641. godine kaljski župnik bio don Jadrij Vitulić koji je savjesno vodio sve matične knjige, ali se sve, na žalost, nisu sačuvala.

Tri sačuvane kaljske glagoljske matice objavljene u kaljskom glagoljskom dvoknjižju nezaobilazan su izvor za proučavanje lokalne onomastike i demografije ali i općenito glagoljske paleografije. Dragocjeni su glagoljski spomenici te prvorazredna svjedočanstva naše postojanosti i prošlosti.

Uljuđeni svijet 2013. godine bilježi 450. obljetnicu osnutka matičnih ureda koje je ustanovila Katolička crkva na Tridentском saboru u XVI. stoljeću.

Kaljska pak župa bilježi 390. obljetnicu postojanja. Te su obljetnice vrijedne zapažanja jer govore da su Hrvati prije četiri stoljeća imali i uređenu matičnu službu. A tada nisu ni postojale neke od današnjih velikih država! Vodili su je naši župnici glagoljaši (i latinaši) koji su, dakle, bili ne samo dušobrižnici i odgojitelji povjerenoga im puka, nego i naši prvi matičari.

U trima kaljskim matičnim knjigama spomenuta su 72 svećenika od kojih su neki bili kaljski župnici. Drago nam je što su ti marljivi i dični ljudi s ovim dvoknjižjem oteni zaboravu! Ovjekovječeni su svojom glagoljicom i svojim radom.

PAVAO GALIĆ

KNJIŽICA POVODOM 400. OBLJETNICE MARČANSKE UNIJE

Goran IVANIŠEVIĆ. *Marčanska unija 1611. – Ljetopis i pojmovnik*. Zagreb: Vlastita naklada, 2012., 67 str.

Od studenoga 2011. do studenoga 2012. godine u Hrvatskoj je obilježena 400. obljetnica Marčanske unije iz 1611. godine. Slavlje je započelo 19. studenoga 2011. godine Velikom večernjom u crkvi sv. Ćirila i Metoda u Zagrebu. U sklopu proslave organizirano je zavjetno hodočašće u Italiju od Asiza preko Rima do Barija, vjeronaučna olimpijada za učenike osnovnih i srednjih škola u školskoj godini 2011.–2012. (pobjednici su putovali tragom grkokatolika u Mađarsku, Slovačku i Ukrajinu), po-

taknuta je gradnja i obnova sakralnih objekata u grkokatoličkoj Križevačkoj eparhiji, upriličene su izložbe i koncerti, a znanstveni je simpozij održan 9.–11. svibnja 2012. godine u Hrvatskome institutu za povijest u Zagrebu, te u Pribiću, Marči i Križevcima. Jubilarna je godina završila u studenome 2012. godine svečanom arhijerejskom svetom liturgijom u katedrali Presvete Trojice u Križevcima, na kojoj je sudjelovao velik broj grkokatoličkih biskupa iz cijele Europe.

U sklopu proslave Goran Ivanišević, član Središnjega odbora za obilježavanje 400. obljetnice Marčanske unije, u vlastitoj je nakladi (od tek 50 primjeraka) izdao knjigu *Marčanska unija 1611. – Ljetopis i pojmovnik* na 67 stranica maloga formata (16,5 x 14 cm). Tim je popularnim izdanjem autor, po struci liječnik, nastojao leksikografski prikazati pojmove koji se pojavljuju u vezi s Marčanskom unijom, te kronologiju važnih povijesnih događaja i osoba (napose vladara i crkvenih velikodostojnika) vezanih uz tradiciju grkokatolika na području današnje Hrvatske.

Marčanska unija naziv je za crkvenu uniju iz 1611. godine kada je episkopu Simeonu Vretanijskomu darovano zemljište u Marči. Iste je godine, 19. studenoga pred papom Pavlom V. i kardinalom Robertom Bellarminom sklopio uniju s Apostolskom Stolicom u Rimu. Knjižica *Marčanska unija 1611. – Ljetopis i pojmovnik* kronološki prati događaje od 1611. do današnjih dana. Sjedište se eparhije selilo, pa su, primjerice, nakon spaljivanja crkve i samostana u Marči, biskupi u drugoj polovici 18. stoljeća stolovali u Pribiću. U tom zanimljivom vremeplovu ističe se godina 1773., kad se prvi put na hrvatskome zapisuje naziv *grkokatolici* za vjernike bizantskoga obreda koji su sklopili uniju sa Svetom Stolicom. Godine 1776. pod patronatom carice Marije Terezije osnovana je Križevačka eparhija. Carica je imenovala Gabrijela (Gavrila) Palkovića biskupom u Zagrebačkoj biskupiji s naslovom »svidnički«. Njega

je papa Benedikt XIV. postavio za arhimandrita manastira sv. Arkandela u Marči. Papa Pio VI. dokinuo je 1777. godine Svidničko-platejsku biskupiju i ustanovio Križevačku eparhiju.

Nekadašnja franjevačka crkva i samostan u Križevcima dodijeljeni su za stolnu crkvu i biskupsku rezidenciju. Biskup Silvestar Bubanović završio je obnovu crkve koja je prilagođena za bogoslužje bizantskoslavenskoga obreda te je kao prvostolna crkva Presvete Trojice posvećena 1798. godine. Tri je godine kasnije preselio sjedište eparhije iz Gornjega Tkalca u Križevce.

Od početaka Marčanske unije grkokatolički su se svećenički kandidati školovali u manastirima Marči, Lepavini i Gomirju. Budući da se rijetko kad išlo dalje od svladavanja čitanja, pisanja i crkvenoslavenskoga pjevanja, a u duhu katoličke obnove postojala je isusovačka gimnazija u Zagrebu, marčanski su biskupi nastojali u Zagrebu otvoriti sjemenište. To je već uspjelo marčanskomu biskupu Pavlu Zoričiću godine 1680. kada je na uglu današnje Vranicanijeve i Ćirilometodske ulice kupio kuću pl. Patačića u neposrednoj blizini isusovačke gimnazije. Biskup se k tomu izborio u kralja da mu za uzdržavanje sjemeništa dodijeli Pribić koji je bio konfiscirani posjed Zrinskih. Tijekom 18. stoljeća sjemenišna zgrada dvaput je stradala od požara. Grkokatoličko je sjemenište imalo velik ugled u Zagrebu tako da su mnoge imućne obitelji slale u nj svoje sinove. Zanimljivo je da se sve do 19. stoljeća čekalo s gradnjom grkokatolič-

ke crkve u Zagrebu koja je godine 1828. posvećena sv. Baziliju Velikom. Ona je za biskupa Ilije Hranilovića Cvjetašina dograđena prema projektu znamenitoga Hermanna Bolléa, te 1885. posvećena sv. Ćirilu i Metodu. Danas ima status konkatedrale. Godine 1964. objavljen je Dekret o istočnim katoličkim crkvama na Drugom vatikanskom saboru koji im je dozvolio pravo na zasebne obrede, liturgiju i crkvenu disciplinu.

Goran Ivanišević uložio je mnogo truda da u *Ljetopisu* minuciozno izloži po godinama značajne događaje iz povijesti grkokatolika u Hrvatskoj.

Zanimljiv je i *Pojmovnik* koji većim dijelom obuhvaća abecedni popis imena osoba. Tako se, primjerice, može pročitati kako je Bazilije (Vasilije) Božičković (1777.–1785.) bio prvi križevački biskup, čijom je zaslugom 1774. izgrađeno novo grkokatoličko sjemenište u Zagrebu jer je staro bilo stradalo u požaru. Autor daje osnovne podatke o crkvenim velikodostojnicima pa se iz njihovih kratkih životopisa može nazrijeti i (pri)povijest

grkokatolika u Hrvatskoj. Od prvoga marčanskoga (vretanijskoga) biskupa Simeona (1611.–1630., umro 1643.) do Nikole Kekića, trinaestoga po redu križevačkoga biskupa (imenovao ga je papa Benedikt XVI. godine 2009.) koji tu dužnost obnaša i danas. Posljednja je natuknica u *Pojmovniku* posvećena Pavlu Zoričiću, čijim je nastojanjem kupljena zgrada na zagrebačkom Gradecu u kojem je najprije bilo smješteno grkokatoličko sjemenište, a u njegovoj se blizini nalazi konkatedralna crkva sv. Ćirila i Metodija. Podatci su izneseni podrobno, ali pregledno. Nakon popisa korištene literature slijede vrijedni povijesni dokumenti poput *Isprave o sklaпанju Marčanske unije, Konstitucija pape Pavla V.* i slično.

Knjižica je vrijedan izvor informacija o tradiciji grkokatolika u Hrvatskoj. U doglednoj se budućnosti predviđa tiskanje drugoga, opsežnijega izdanja s više objašnjenih pojmova, a kronologija događaja bit će obogaćena slikovnim materijalom.

MARIJA-ANA DÜRRIGL

HRVATSKA GLAGOLJICA – PRISJEĆANJE NA JEDNO EUROPSKO SREDNJOVJEKOVNO PISMO: OD SREDNJEG VIJEKA DO NAŠIH DANA

Izložba *Hrvatska glagoljica – prisjećanje na jedno europsko srednjovjekovno pismo: od srednjeg vijeka do naših dana*
(Reims, 12. prosinca 2012. – 24. veljače 2013.)

U Palači Tau, u gradu Reimsu, u središtu regije Champagne, 12. prosinca 2012. otvorena je izložba *Hrvatska*

glagoljica – prisjećanje na jedno europsko srednjovjekovno pismo: od srednjeg vijeka do naših dana. Održala se u